

РОЗДІЛ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 340.15:347.78

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/1>

ЗАПОЧАТКУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ХІХ СТОЛІТТІ

THE BEGINNING OF INTERNATIONAL PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN THE 19TH CENTURY

**Васильєв Є.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри історії держави і права України і зарубіжних країн
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого**

У статті розглядаються передумови до формування наприкінці ХІХ століття системи міжнародно-правового регулювання охорони прав інтелектуальної власності, яка охоплює авторське право, винахідницьке право та охорону прав на знаки для товарів та послуг.

Автором приділено увагу процесу підготовки до прийняття Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 р. Зокрема, згадується низка міждержавних угод ХІХ ст. щодо охорони та взаємного визнання авторських прав, які передбачали визнання договірними сторонами на взаємній основі такого обсягу правової охорони, який застосовний по відношенню до власних громадян.

Розглядаються дискусійні питання, що були предметом обговорення на літературних конгресах 1858 та 1878 років, зроблено висновок про те, що їх учасники прагнули до розширення сфери захисту авторського права, визнання авторського права вічним. Висвітлено питання заснування Міжнародної літературної асоціації, яка мала сприяти укладенню міжнародного договору з питань захисту прав авторів.

Автором детально проаналізовані положення Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 р., яка стала результатом трьох дипломатичних конференцій, що відбулись у Швейцарії у період з 1884 по 1886 роки. Простежується втілення в Бернській конвенції ідеї національного режиму в межах Союзу для захисту прав авторів на їхні літературні та художні твори для будь-яких таких творів. Крім того, увага приділена особливостям правової охорони анонімних творів, похідних творів, періодичних та продовжуваних видань, а також перекладів.

Порівнюються положення Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів 1886 р., Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 р. та Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р. Робиться висновок про те, що правова охорона авторського права зазвичай ставала можливою за фактом оприлюднення твору, тоді як правова охорона промислової власності здебільшого була пов'язана отримання певного документу – патенту або свідоцтва.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське право, промислова власність.

The article examines the prerequisites for the formation of the system international system of legal regulation of the protection of intellectual property rights, including copyright, invention rights and the protection of rights to signs for goods and services.

The author paid attention to the process of preparation for the adoption of the Berne Convention on the Protection of Literary and Artistic Works of 1886. Discussion issues that were the started at the literary congresses of 1858 and 1878 are considered, and it is concluded that their participants sought to expand the scope of copyright protection, to recognize copyright as eternal right. The issue of the establishment of the International Literary Association, which was supposed to contribute to the conclusion of an international treaty on the protection of authors' rights, is highlighted.

The author has analyzed in detail the provisions of the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works of 1886, which was the result of three diplomatic conferences held in Switzerland between 1884 and 1886. The Berne Convention traces the idea of a national regime within the Union to protect the rights of authors in their literary and artistic works for any such works. In addition, attention is paid to the peculiarities of legal protection of anonymous works, derivative works, periodicals and continuing editions, as well as translations.

The provisions of the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works of 1886, the Paris Convention for the Protection of Industrial Property of 1883, and the Madrid Agreement on the International Registration of Marks of 1891 are compared. It is concluded that legal protection of copyright usually became possible upon publication work, while legal protection of industrial property was mostly associated with obtaining a certain document – a patent or a certificate.

Key words: intellectual property, copyright, industrial property.

Питання міжнародного співробітництва з питань правової охорони прав інтелектуальної власності розглядались в роботах багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників. Перш за все, слід відзначити дослідження Г.Ф. Шершеневича, Д.Ліпшица, С.Рікетсона, В.Дроб'язка, а також праці з історії міжнародного приватного права, наприклад, В.Шатрова і В.Грбаря.

На нашу думку, детальної уваги також заслуговують обставини укладення перших міжнародних конвенцій з охорони прав інтелектуальної власності у ХІХ столітті, втілення в них механізмів правового захисту різних об'єктів права інтелектуальної власності. Мета цієї статті – виявлення конкретно історичних умов зародження міжнародної правової охорони права інтелектуальної влас-

ності. Новизна роботи полягає в комплексному порівняльному історико-правовому аналізі міжнародних конвенцій, що регулювали охорону права інтелектуальної власності у ХІХ столітті, а також історичних обставин, що впливали на започаткування міжнародної правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності.

Як відомо, до ХVІІІ століття у світі були майже повністю відсутні законодавчі акти, які б регулювали охорону прав інтелектуальної власності. Регулювання літературної та видавничої діяльності, так само як і охорона винаходів, торгових знаків тривалий час зводились до надання окремим особам привілеїв у вигляді монополій на певну діяльність. Такі монополійні права дозволяли певним видавцям друкувати та продавати книги, виро-

бляти певні товари або використовувати певне комерційне найменування для продажу товарів від свого імені. Система королівських монополій захищала саме видавців, тоді як інтереси авторів літературних та художніх творів залишалися незахищеними [1].

У XVIII ст. завдяки поширенню ідей просвітництва дедалі більша увага починає приділятися охороні інтересів авторів літературних творів. Статут королеви Анни 1710 р. та французькі революційні декрети 1793 р. про авторське право вперше надають захист авторам літературних та художніх творів, які стали основними об'єктами авторського права, це свідчило про початок звільнення від видавничої монополії [1;2].

На початку XIX ст. у захисті прав інтелектуальної власності стає актуальною інша проблема, що полягала у масштабних підробках творів. Від підробок у XIX ст. найбільше страждали автори творів у Німеччині х. Зокрема, Г.Ф. Шершеневич відзначав, що з падінням Священної імперії в 1806 році зв'язок між окремими німецькими державами впав, і відкрилося широке поле для підробок. Німеччина, розбита на числену кількість окремих одномовних держав, особливо потребувала ефективного захисту прав авторів літературних творів. Охорона авторського права, яку надавали німецьким авторам закони того часу, такі як пруський закон 1794 р., закон Бадену 1806 р. і закон Баварії 1813 р., була вочевидь недостатньою [3, 98].

З метою вирішення проблеми правової охорони прав авторів між 1827 і 1829 роками урядом Пруссії були укладені двосторонні угоди з тридцятьма двома іншими німецькими державами. Ці угоди були засновані на принципах формальної взаємності, тобто застосування місцевих законів до творів, що походять з іншої держави, визнання договірними сторонами на взаємній основі такого обсягу правової охорони, який застосовний по відношенню до власних громадян [4, 511; 6, 465]. Також Декретом Німецького союзу від 9 листопада 1837 р. на території союзних держав було заборонено перевидання літературних творів не тільки за життя автора, але й протягом 10 років після їх опублікування.

Сем Рікетсон зазначає, що в контексті різних законів, які суттєво відрізняються один від одного, формальна взаємність виявилася невідповідною для громадян тих держав, які забезпечують вищий ступінь захисту (вони були жертвами в країнах, де захист був слабшим або неефективним, потім як громадяни країн, що належать до другої категорії, опинилися в більш сприятливих умовах у країнах, що належать до першої категорії). За таких обставин двосторонніми договорами були гарантовані лише певні мінімальні права (щодо перекладу, відтворення та публічного виконання), а також були введені положення щодо допустимих обмежень, охоронюваних творів, терміну охорони, відтворення статей, опублікованих у пресі, тощо [5, 26].

Двосторонній договір 1840 р., укладений між Австрією та Сардинією, мав на меті врегулювати суперечки між видавцями щодо передруку творів, а також забороняв ввезення неліцензійних копій творів до Ломбардії. Цей договір також діяв на території Ломбардії та Венеції, П'ємонт, у містах Ансі, Ніцці, Турині та Генуї. Крім літературних творів до об'єктів авторського права, що охоронялися договором, були віднесені гравюри, літографічні твори, скульптури, а також переклади іноземних творів. Важливою рисою угоди 1840 р. між Австрією та Сардинією була можливість приєднання нових учасників на запрошення будь-кого з її чинних учасників, що дозволило поширити дію договору на інші італійські держави [5, 26].

Невдовзі взаємне визнання авторського права стало предметом низки наступних міждержавних угод: Договору 1846 р. між Пруссією та Великою Британією, Конвенції 1851 р. про авторське право між Францією та Великобританією, Договору 1882 р. між Францією та Швейцарією, Договору 1892 р. між Німецькою імперією та Сполученими

Штатами Америки. Такі міжнародні угоди здебільшого містили положення про режим найбільшого сприяння, це означало, що іноземні автори, захищені попереднім договором зі своєю країною, могли претендувати на найбільш сприятливий режим, передбачений наступним договором, в інтересах громадян інших країн. У результаті, на думку С. Рікетсона, положення окремого двостороннього договору могли повністю або частково поступитися положенням наступного договору, укладеного договірною державою з третьою країною, і таким чином ця система, яка була і без того досить складною, ставала ще більш заплутаною і незрозумілою [5, 26].

У 1858 році в Брюсселі відбувся з'їзд письменників, на якому обговорювалися бажані зміни в позитивному законодавстві про авторське право та мистецтво. На конгресі були присутні багато людей, чиї імена здобули європейську славу, такі як Джон Стюарт Мілль, Жюль Саймон, Гладстон, Міттермайер, Діккенс, Бульвар, Поль Феваль, Ламартін та інші. На думку Г.Ф. Шершеневича, це свідчило про те, що в середині XIX століття самі автори остаточно вирішили проголосувати за розширення захисту своїх інтересів [1, 100].

Результати першого з'їзду авторів свідчили про прагнення його учасників до розширення сфери захисту інтересів авторського права. Більшість учасників конгресу погодилися з тим, що автори літературних і художніх творів повинні протягом свого життя отримати виключне право відтворювати всі свої твори, продавати їх, передавати на замовлення, передавати частину або всі свої майнові права чи права на відтворення творів. Згідно з резолюцією Конгресу, той із подружжя, який пережив іншого, мав зберігати ті ж права протягом усього свого життя, крім того авторські права мали зберігатися спадкоємцям або правонаступникам автора упродовж 50 років із дати смерті самого автора чи супруга, який пережив іншого з подружжя.

У 1861 році з'явилася літературна конвенція між Росією і Францією, а в 1862 році, була укладена угода Росії з Бельгією. Водночас по завершенні 25 річного строку дії цих конвенцій вони не були подовжені, до того ж в Росії знайшлося чимало противників існування подібних конвенцій. Наприклад, Д.П. Нікольський, стверджував, що «російський народ ще не в змозі платити премії за переклади іноземним авторам», а Л.М. Гольдмерштейн взагалі виступав проти будь-яких конвенцій і вважав конвенції шкідливими для Росії і такими, що суперечать «російському духу» [6, 465-466].

Черговий літературний конгрес 1878 року в Парижі, скликаний з ініціативи Товариства письменників, відбувся під керівництвом Віктора Гюго, за участю Івана Тургенева, Жуля Сімона, Едмунда Абу. Конгрес заснував Міжнародну літературну асоціацію, а також визнав, що право автора на його твір є формою права власності і тому має бути вічним. Водночас учасники з'їзду погодилися з необхідністю встановлення 20-річного строку позовної давності для спадкоємців з метою уникнення зловживань чи недбалості з боку спадкоємців. Конгрес особливо наполягав на міжнародному захисті літературних інтересів, вирішивши, що кожен літературний твір повинен користуватися всюди тим захистом, яким він користується на своїй батьківщині.

Конгрес 1878 року прийняв резолюцію, в якій рекомендував застосовувати принцип національного режиму до іноземних творів, щоб усунути потребу в інших формальностях, крім тих, які вимагає країна походження твору. Міжнародна літературна асоціація з моменту її заснування конгресом своїм головним завданням визначила укладення міжнародного договору під назвою «Загальна конвенція про охорону літературної власності». Основна ідея такого договору полягала в тому, що всі автори творів, опублікованих або представлених в одній із країн-учасниць, незалежно від їхнього громадянства, будуть прирівнюватися

в інших країнах до авторів, які є громадянами цих країн, без примусу дотримуватись найменших формальностей [7, 15-25; 8, 1-2].

За словами М. Шмідта, німецького делегата конгресу у Римі 1882 року, потреба в захисті інтелектуальної власності є однаковою в усіх країнах і може бути задоволена лише делегатами від усіх урядів, які приймають спільну літературну власність, спільну для всіх держав-членів Союзу, подібну до тієї, що заснувала Поштовий союз. Таке об'єднання мало ґрунтуватися на ідеях та бажаннях усіх зацікавлених сторін, не лише письменників, а й книгарень, композиторів та музичних видавців.

Представителю Міжнародної літературної асоціації літературний конгрес 1882 р. запропонував вжити необхідних заходів для започаткування у в пресі всіх країн найжвавішої та найглибшої дискусії щодо утворення Союзу літературної власності. Делегат д-р Енгель звернувся до Бюро Конгресу з проханням надіслати петицію Президенту та палатам Сполучених Штатів Північної Америки від імені країн, які представлені в Конгресі, щодо якнайшвидшого припинення нинішнього стану захисту іноземної літературної власності в Північній Америці, що неприпустимо з поглядом на честь та чесність великої вільної держави [9, 32].

У 1884 р. у Швейцарії відбулася дипломатична конференція за участю делегатів Німеччини, Австро-Угорщини, Бельгії, Франції, Гаїті, Італії, Нідерландів, Великої Британії, Швеції, Норвегії та Швейцарії. Ключовим питанням роботи конференції 1884 р. стала розробка на урядовому рівні першого офіційного проекту міжнародної багатосторонньої конвенції в галузі авторського права. Робота над проектом міжнародного документа, який пізніше отримав назву Бернської конвенції, була завершена в 1885 році під час другої дипломатичної конференції в Берні, скликаній за ініціативою Федеральної ради Швейцарії.

Вирішальною для схвалення першої міжнародної конвенції з авторського права стала третя дипломатична конференція, яка відбулася в Берні у вересні 1886 р. Конференція розпочала свою роботу за участю делегатів з Німеччини, Бельгії, Іспанії, Франції, Гаїті, Італії, Ліберії, Великої Британії, Швейцарії та Тунісу, а також у присутності спостерігачів від Сполучених Штатів Америки та Японії. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (далі – Бернська конвенція), підписана першими десятима державами-членами, заснувала Союз для захисту прав авторів на їхні літературні та художні твори.

Автори, які є громадянами однієї з країн Союзу, або їхні правонаступники, користуються в інших країнах на свої твори, опубліковані в одній із цих країн або неопубліковані, правами, які відповідне законодавство надає або надаватиме згодом громадянам. Країною походження твору вважається країна першої публікації або, якщо ця публікація відбувається одночасно в кількох країнах Союзу, нею визнавалася країна з найкоротшим терміном охорони авторського права. Для неопублікованих творів країною походження твору вважається країна, до якої належить автор. Положення Бернської конвенції застосовуються також до видавців літературних чи художніх творів, опублікованих в одній із країн Союзу, навіть якщо автор твору не належить до цієї країни.

Використаний у Бернській конвенції термін «літературні та художні твори» включав широкий спектр об'єктів авторського права: книги, брошури або будь-які інші твори; драматичні чи драматично-музичні твори, музичні твори зі словами чи без них; твори малюнка, живопису, скульптури, гравюри; літографії, ілюстрації, географічні карти; плани, ескізи та пластичні роботи, що стосуються географії, топографії, архітектури чи науки взагалі; і, нарешті, будь-яка продукція будь-якого роду в галузі літератури, науки чи мистецтва, яка може бути опублікована будь-яким способом друку чи відтворення [10].

Автори, які є громадянами однієї з країн Союзу, або їхні правонаступники користуються в інших країнах виключним правом здійснювати або дозволяти переклад своїх творів до закінчення десяти років після публікації оригіналу роботи в країнах Союзу. Для творів, опублікованих частинами, десятирічний період мав обчислюватись з моменту публікації останньої частини оригінального твору. Для творів, що складаються з кількох томів, виданих через певні проміжки часу, а також для бюлетенів чи зошитів, виданих літературними чи науковими товариствами чи окремими особами, кожен том, бюлетень чи зошит розглядається з огляду на десятирічний період як окремих творів.

Конвенція у ст.6 забезпечила захист законних перекладів творів нарівні з оригінальними творами. Такі твори були захищені від їх несанкціонованого відтворення в країнах Союзу. Водночас, коли мова йшла про переклад твору, що є суспільним надбанням, перекладач вже не міг заперечувати проти перекладу цього самого твору іншими авторами.

Статті з газет або періодичних видань, опубліковані в одній з країн Союзу, дозволялось відтворювати в іншій країні Союзу в оригіналі або в перекладі, якщо автори або видавці не зробили відповідного застереження. Для подовжуваних видань вважалось достатнім розмістити таку заборону на початку кожного номера колекції. У будь-якому випадку ця заборона не могла поширюватися на статті про політичні дискусії або на відтворення новин дня та різних фактів [10].

Бернська конвенція зберегла можливість законного запозичення літературних чи художніх творів для публікації, призначених для навчання або публікації наукового характеру, або для створення літератури, як це передбачено законодавством країн Союзу та спеціальними домовленостями, які вже були укладені або могли бути укладені між ними в майбутньому.

Положення статті 2 Конвенції підлягали застосуванню до публічного виконання драматичних або драматично-музичних творів, незалежно від того, оприлюднено ці твори чи ні. Авторі драматичних чи драматично-музичних творів або їхні правонаступники протягом терміну дії свого виключного права на переклад були взаємно захищені від несанкціонованого публічного виконання перекладу їхніх творів. Бернська конвенція також визначила різновиди несанкціонованого опосередкованого запозичення літературних чи художніх творів, до яких належать: переробки, музичні аранжування тощо, коли вони є лише відтворенням такого твору в тій же формі чи в іншій формі, коли зміни, доповнення чи видалення є несуттєвими, без набуття характеру нового оригінального твору.

В цілях застосування Конвенції особа вважалась автором твору, який охороняється цією Конвенцією, доки не буде доведено протилежне. Відтак для отримання судового захисту на підставі Конвенції в різних країнах Союзу для подання справ проти підробок, достатньо, щоб їхні імена були вказані на творі у звичайному порядку. Ці положення конвенції започаткували презумпцію авторства твору, така презумпція виникала за фактом зазначення імені автора на примірнику твору, але могла бути спростована в судовому порядку на вимогу зацікавлених осіб. У випадку створення анонімних або псевдонімних творів захист прав автора покладался на видавця, чие ім'я було зазначено на творі, саме йому було ввірено захист прав, що належать автору без додаткових доказів.

Показово, що Конвенція не містила як такого тлумачення використаного в ній терміна «автор», пов'язуючи захист авторського права лише із зазначенням першого імені, псевдоніма або видавця на примірнику твору. Відсутність такого визначення, на думку Д. Ліпшица, пояснюється відомими розбіжностями між двома основними правовими концепціями авторського права (європейсько-

латинською концепцією права автора, тобто *droit d'auteur*, та англо-Американська концепція авторського права) стосовно того, хто є особою, яка вважається автором і власником права на літературні та художні твори [4, 622].

Згідно зі статтею 12 Бернської конвенції було передбачено, що будь-яка контрафактна робота може бути конфіскована при ввезенні в ті країни Союзу, де оригінальна робота має право на правову охорону. Вилучення відбувається відповідно до національного законодавства кожної країни. Між тим, положення цієї Конвенції жодним чином не можуть завдати шкоди праву, яке належить Уряду кожної з країн Союзу, дозволяти, контролювати або забороняти за допомогою законодавчих заходів або внутрішньої поліції обіг, репрезентацію, демонстрацію будь-яких робота або виробництво, щодо яких компетентний орган мав би скористатися цим правом.

Стаття 15 Бернської конвенції попереджала уряди країн Союзу про право окремо укладати між собою спеціальні угоди, зокрема ті, які надають авторам або їхнім правонаступникам більш широкі права, ніж ті, що надаються Союзом, або містять інші положення, які не суперечать цій Конвенції. Відповідно до статті 16 для нагляду за виконанням положень Конвенції було створено міжнародний орган під назвою «Бюро Міжнародного союзу з охорони літературних і художніх творів», яким керувала вища адміністрація Швейцарської Конфедерації [12].

Бернська конвенція набула чинності 5 липня 1887 року після того, як її ратифікували 9 з 10 країн, що її підписали: Бельгія, Франція, Німеччина, Велика Британія, Гаїті, Італія, Іспанія, Швейцарія та Туніс. Згідно зі статтею 19 Конвенції, приєднання країни до неї дозволяло одночасне застосування її до власних колоній або заморських володінь. Наприклад, ратифікація Конвенції Сполученим Королівством також поширилася на Південну Африку, Австралію, Канаду, Індію та Нову Зеландію. До кінця XIX століття учасниками Конвенції також стали Монако, Чорногорія, Данія, Японія, Люксембург і Норвегія. Конвенція забезпечила універсальний національний правовий режим охорони для об'єктів авторського права, що походять з будь-якої країни-учасниці. Також Конвенція передбачила створення розлогого і водночас невиключного переліку об'єктів авторського права, а також єдиного десятирічного терміну охорони перекладів.

Перша конференція з перегляду Конвенції мала відбутися в Парижі через 4-6 років після набуття нею чинності. Як зазначає В. Дроб'язко, такий короткий термін був зумовлений тим, що деякі делегації (зокрема Франції та Швейцарії) вважали за необхідне забезпечити частий перегляд Конвенції з метою збереження її динамічного характеру. Цю ідею не поділяли британські делегати, які не бажали брати на себе зобов'язання щодо частих змін внутрішнього законодавства з метою адаптації до змін, внесених до Конвенції. Паризька дипломатична конференція була відкрита 15 квітня 1896 року за участю 12 із 13 нинішніх членів Бернського союзу (за винятком Гаїті), а також спостерігачів від 14 країн, що не входять до Союзу [10; 14].

Після укладення Бернської конвенції стало зрозуміло, що деякі її положення потребують уточнення. Наприклад, у статті 2 Бернської конвенції виявилась необхідність надання правової охорони творам, що були опубліковані посмертно. Нова редакція статті 3 Конвенції віднині забезпечувала правовий захист будь-яким авторам, які випустять свої літературні чи художні твори вперше в одній із країн Союзу незалежно від наявності у цієї особи громадянства однієї з країн Союзу. Паризьким актом також були уточнені умови надання правової охорони перекладам, відтворенню продовжуваних чи періодичних видань, а також охороні архітектурних творів.

Поряд з обговоренням проекту Бернської конвенції про міжнародно-правову охорону об'єктів авторського права на літературні та художні твори не менш важливим

залишалось питання правової охорони промислової власності. Так само як автори літературних творів, винахідники були зацікавлені у забезпеченні ефективного захисту своєї інтелектуальної власності не тільки в країні свого проживання, а й за її межами.

Паризька конвенція про охорону промислової власності була схвалена 20 березня 1883 р. представниками 11 країн і ратифікована 6 червня 1884 р. Конвенція була покликана захистити права винахідників та запобігти недобросовісній конкуренції. Підписання цього документа також ознаменувало створення Міжнародного союзу з охорони промислової власності. Паризька конвенція 1883 р. містила норми, що регулюють співробітництво в галузі охорони винаходів, промислових зразків і корисних моделей, фабричних і товарних знаків, фірмових найменувань, а також заходи щодо придушення недобросовісної конкуренції [11].

Суб'єктами прав, що охороняються на підставі конвенції, були визнані громадяни держав-учасниць Союзу, а також громадяни інших держав, якщо вони мають місце проживання на території однієї з країн Союзу або дійсні і серйозні промислові чи комерційні підприємства. У даному випадку мова йде про громадян у широкому розумінні цього слова: не лише про фізичних, а й про юридичних осіб. Найбільшу увагу в конвенції приділено міжнародному співробітництву в галузі патентного права. У конвенції під патентами на винаходи розуміються різні види промислових патентів, визнаних законодавством договірних держав: імпортні патенти, патенти на вдосконалення, додаткові патенти, свідоцтва тощо.

Подібно Бернській конвенції Паризька конвенція для охорони права інтелектуальної власності використовувала принцип національного правового режиму. Відповідно до Паризької конвенції національний режим надається іноземним громадянам, організаціям і фірмам на основі формальної взаємності. Відтак суб'єкти патентного права в договірній державі могли користуватись таким самим захистом прав, який був наданий внутрішнім законодавством відповідної держави її власним громадянам або буде надий їм у майбутньому. При цьому в цілях застосування Паризької конвенції до підданих чи громадян Союзу з охорони промислової власності могли бути віднесені піддані чи громадяни держав поза межами Союзу, які мають промислові чи комерційні підприємства на території Союзу.

Водночас суттєва відмінність механізму правової охорони об'єктів промислової власності від охорони літературних і художніх творів полягає в необхідності дотримання формальностей, пов'язаних із реєстрацією прав на об'єкт права промислової власності у встановленому законом порядку та спосіб. Якщо за Бернською конвенцією, як правило, достатньо факту створення відповідного твору, то за Паризькою конвенцією обов'язковою умовою охорони є виконання в кожній із держав-учасниць формальностей і вимог, які є обов'язковими для громадян відповідно до місцевого законодавства.

Для забезпечення прав власників патентів конвенція містить правило про так званий конвенційний пріоритет. Вона зводиться до наступного: особа, яка подала заявку на винахід, коисну модель або торгіву марку в одній із держав-учасниць союзу (або його правонаступнику), користується пріоритетом в інших державах-учасницях союзу, тобто переважним правом на отримання охоронного документа протягом певного періоду. Публікація про винахід, заявку на винахід або заявку третьої особи на ідентичний винахід, яка мала місце в цей період, не може бути перешкодою для видачі патенту іноземному заявнику, який має пріоритет у будь-якій країні Союзу [11].

Конвенційний пріоритет обмежується правом попереднього використання. За правом попереднього використання охорона надається особі, яка фактично використовує винахід на момент подання заявки, незалежно від того,

як і від кого він отриманий. Це право діє до дня подання оригіналу заявки, яка є основою права пріоритету.

Паризька конвенція містить принцип патентної незалежності. Він встановлює, що патенти на один і той же винахід, заявлені в різних країнах союзу, не залежать від патентів, отриманих на той самий винахід в інших країнах. Таким чином, визнання патенту недійсним в одній із країн саме по собі не є підставою для анулювання патенту на той самий винахід в іншій країні.

Країни Союзу, відповідно до статті 11 Конвенції, відповідно до свого національного законодавства забезпечують тимчасову охорону винаходів, розміщених на офіційно визначених міжнародних виставках, організованих на їх території. Якщо технічний винахід, що експонується на виставці, надалі оголошується винаходом, то днем подання заявки було прийнято вважати день його розміщення на виставці; з цього ж дня встановлювався пріоритет винаходу. Відтак демонстрація винаходу на виставці та подальші заходи не призводили до дискредитації його новизни в даній країні. Заявнику демонстрованого винаходу було гарантовано пріоритет перед усіма іншими заявниками аналогічного винаходу, які подали заявки після дня його розміщення на виставці [11].

Паризька конвенція, як і Бернська конвенція 1886 р., допускала можливість конфіскації контрафактних товарів, які ввозились на територію договірної держави. Так, будь-який продукт, на якому незаконно позначено товарний знак або торгову назву міг бути конфіскований при імпорті до тих держав Союзу, в яких цей знак або торгове найменування мав право на правову охорону. Подібна конфіскація могла бути здійснена за клопотанням будь-якої зацікавленої особи відповідно до вимог національного законодавства тієї країни, куди здійснювалось ввезення товару.

Показово, що Паризька конвенція 1883 р. не містила універсального визначення патенту або корисної моделі, а також загальних вимог щодо патентоспроможності винаходів, корисних моделей або охорони прав на торгові марки. Будь-яка торгова марка, належним чином зареєстрована в країні походження, допускалась до реєстрації та підлягала охороні як така в усіх інших країнах Союзу.

Охорона прав на знаки для товарів та послуг (торгові марки) набула подальшого розвитку шляхом укладення Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р. [13]. Ця угода розвивала положення Паризької конвенції 1893 р. та передбачала механізм започаткування охорони знаків для товарів і послуг у кількох країнах одночасно. З появою цієї угоди було визначено порядок міжнародної реєстрації знаків, а також питання їх охорони на території інших держав (крім країни походження), зміст і порядок подання заявки на реєстрацію, тривалість реєстрації, а також передача прав на знаки.

Перш за все, Мадридська угода визначила механізм подання заявок на реєстрацію знаків до Міжнародного

бюро та визначення країни походження торговельної марки, зміст заявки на міжнародну реєстрацію. Охорона товарного знака, зареєстрованого за Мадридською угодою, однаково поширювалася на всі країни – учасниці угоди, як ніби він був зареєстрований у патентному відомстві цієї країни. Стаття 5 Мадридської угоди надає власнику торгової марки право захищати свої права в національних відомствах і подавати заперечення, а також з'ясувати причини відмови в реєстрації.

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що XIX століття ознаменувалось започаткуванням механізмів міжнародної охорони права інтелектуальної власності. Розвиток торгівлі та транспортного сполучення між європейськими країнами вимагали забезпечення ефективного захисту прав авторів та винахідників від підробок та незаконного використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Перші міждержавні угоди, укладені за участю Пруссії в період 1827-1829 рр., започаткували досвід поширення національного режиму охорони права інтелектуальної власності по відношенню до творів іноземних авторів, так само як захищаються аналогічні права авторів у національному законодавстві. Водночас, різний обсяг захисту прав авторів та винахідників у національному законодавстві окремих країн ставив їх у нерівне становище, тому вкрай актуальним стає розробка та прийняття рамкових міжнародних правових актів, які б дозволили визначити спільний для всіх держав мінімальний рівень правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності.

Прийняті у XIX ст. конвенції з питань охорони права інтелектуальної власності – Паризька конвенція 1883 р., Бернська конвенція 1886 р., Мадридська конвенція 1891 р. – мали чимало спільних рис. Кожна з цих конвенцій передбачала заснування певного органу, який мав координувати зусилля договірних держав щодо охорони прав інтелектуальної власності, такими органами стали Міжнародний союз з охорони промислової власності, Союз для захисту прав авторів на літературні та художні твори, а також Міжнародне бюро з реєстрації знаків.

Паризька конвенція 1883 р. та Бернська конвенція 1886 р. були покликані визначити коло об'єктів права інтелектуальної власності, яким надається правова охорона з боку договірних держав. При цьому правова охорона авторського права зазвичай ставала можливою за фактом оприлюднення твору, тоді як правова охорона промислової власності здебільшого була пов'язана отримання певного документу – патенту або свідоцтва. З реєстраційним порядком визнання прав промислової власності була пов'язана ще одна особливість їх правової охорони: було передбачено випадки надання правової охорони об'єктам промислової власності до моменту отримання охоронного документа за правом пріоритету чи за фактом попереднього використання об'єкту права промислової власності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєв Є.О. Становлення правового регулювання охорони прав інтелектуальної власності на літературні та художні твори в країнах Європи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 21-27.
2. Vasyliiev Ie.O. The beginning of international legal protection of intellectual property in the XIX century. «SCIENCE, RESEARCH, DEVELOPMENT. State and Law»: Zbiór artykułów naukowych Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej organizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych Vol.47, 27.11.2021- 30.11.2021, Wrocław: «Diamond trading tour», 2011. P. 95-107.
3. Шершеневич Г.Ф. Избранное: в 6 т. Т. 3, включая Авторское право на литературные произведения / Г.Ф. Шершеневич; Вступительное слово, сост. П.В. Крашенинников. Москва: Статут, 2017. 480 с.
4. Липчик Д. Авторское право и смежные права (Droit d'auteur et droits voisins) / Перевод с французского. Предисловие М.А. Федотова. М.: Ладомир; Издательство Юнеско, 2002. 794 с.
5. Ricketson S. The Berne Convention for protection of literature and artistic works, 1886-1986. London: Queen Mary College, 1987. 1030 p.
6. Грабарь В.Ф. Материалы к истории литературы международного права в России (1647 – 1917) / Грабарь В.Э.; Науч. ред.: Батлер У.Э.; Отв. ред. и предисл.: Томсинов В.А. М.: Зерцало, 2005. 888 с.
7. Congrès littéraire international de Paris 1878: présidence de Victor Hugo: comptes rendus in extenso et documents / Société des gens de lettres de France. Paris: Congrès littéraire international, 1879. 698 p. URL: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k284759/f29.item> (дата звернення 30.11.2022).
8. Bulletin De L'association Littéraire internationale. 1878. № 1. URL: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5652818w/f4.item> (дата звернення 30.11.2022).

9. Bulletin De L'association Littéraire internationale. 1882. № 15. URL: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5652932h/f32.item> (дата звернення 30.11.2022).
10. Дроб'язко В.С. Історичні й теоретичні аспекти Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів. К. : НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ; Інтерсервіс, 2018. 120 с.
11. Convention de Paris pour la protection de la propriété industrielle du 20 mars 1883. URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/287780>. (дата звернення 30.11.2022).
12. Convention de Berne pour la protection des œuvres littéraires et artistiques (1886). URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/278701>. (дата звернення 30.11.2022).
13. Arrangement de Madrid concernant la répression des fausses indications de provenance sur les marchandises (1891). URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/281783>. (дата звернення 30.11.2022).